

Johan A. Lybeck

Ekonomens roll som rådgivare

Dunlops artikel återför till debatten ett välkänt ämne, nämligen skillnaden mellan positiv och normativ ekonomisk teori. Skillnaden kan illustreras med följande fråga: Kan man överhuvudtaget ställa upp någon ekonomisk teori, som är helt fri från värderingar av olika slag och som inte heller ger upphov till några policy-rekommendationer?

I stort är jag ense med de slutsatser som Dunlop drar i punkterna 1 till 6. Men mot bakgrund av den svenska debatten i olika frågor kan diskussionen fördjupas och exemplifieras.

Ekonomien som politiker

Den breda allmänheten och de nyinskrivna studenterna i nationalekonomi har i allmänhet för sig att ekonomi är en objektiv vetenskap, där forskare med skilda samhällsuppfattningar kommer fram till samma slutsatser. Vi som är inne på området vet bättre. Blott alltför ofta konfronteras man som ekonom med en slutsats, där det inte är helt klart om det är ekonomi eller politik som ligger bakom. Låt mig ge några exempel.

JOHAN A. LYBECK är professor i nationalekonomi vid Göteborgs universitet. I samarbete med bla Franz Ettlín leder han utvecklingen av den ekonometriska modellen STEP, vars främsta användningsområde är analys av svensk stabiliseringspolitik. Han är även författare till den nyutkomna boken Konjunkturer och svensk ekonomisk politik.

Vi upplever fn en debatt runt om i världen mellan dem som tror på en offensiv ekonomisk politik ("keynesianerna") och dem som är mer skeptiska till möjligheten att bedriva ekonomisk politik ("monetaristerna"). Bra exempel på de två skolornas uppfattningar finns i Friedman [1968] och Modigliani [1977]. Bakom monetaristernas skepsis ligger ett flertal olika faktorer, varav jag bara vill redovisa ett par. En anledning är allmänhetens förmåga att förutse statsmakternas reaktionsmönster, vilket medför att ekonomisk politik får avsedd effekt, endast om regeringen lyckas att lura folket (teorin om "rational expectations"). En annan anledning är bristen på kunskap om hur vår ekonomi ser ut och fungerar. Givet våra bristfälliga kunskaper, heter det, riskerar vi att ställa till med mer skada än nytta med politik. Dåliga prognoser och en variabel eftersläpningsstruktur ingår som beståndsdelar i argumenteringen. Den svenska höjningen av moms i den begynnande lågkonjunkturen 1971 är ett gott exempel på denna typ av misslyckad ekonomisk politik.

Slutsatsen är att regeringarnas makt bör inskränkas. Men, som det har påpekats, de ekonomer som kommer med dessa recept är ofta djupt konservativa till sin allmänna uppfattning. Hur spelar detta faktum in? Har de i själva verket använt ekonomiska argument som skenbart objektiva skäl för att rationalisera subjektiva politiska uppfattningar? Liknande frågor kan ställas till "keynesianerna", som ofta omfattar personer med en mer social-liberal politisk inställning.

Frågeställningen reduceras ibland till skillnader i värdering av det ekonomisk-politiska målet arbetslöshet kon-

tra målet inflation, men jag tror att de fundamentala politiska meningsskillnaderna är mer mångfacetterade än så (se även Lybeck [1978], kap 9 och 10).

Ett annat exempel, nu från Sverige. En utredning har just uttalat sig om Göteborgs-regionens framtid. Efter att ha konstaterat att det finns expansiva sektorer och produkter som man bör satsa på, påstås för det första att vi måste höja sparkvoten i samhället (kapitalintensiteten) för att klara av expansionen och för det andra att strukturfonder är den bästa utvägen då det gäller att skaffa fram det nödvändiga finansiella kapitalet.

Det första påståendet kan ifrågasättas på allmänna ekonomiska grunder. Man kan ju även satsa på mindre kapitalintensiva utvecklingsbara branscher och företag, tex småföretag. Men det andra påståendet ger upphov till en misstanke om en politisk bakgrundsuppfattning. När ett politiskt parti ställt sig bakom ett visst ekonomisk-politiskt instrument, i detta fall strukturfonder, krävs det av ekonomen att han klart redovisar det *ekonomiska* skälet till varför detta instrument är det bästa. Och i varje fall enligt min mening har detta inte tillräckligt redovisats i utredningen.

Jag vill även erinra om den intressanta artikel, som Villy Bergström har skrivit om ekonomernas förmåga att ta politiska ställningstaganden i ekonomiska frågor. "Det är väl ingen överdrift att säga att ett framträdande drag hos de ledande nationalekonomerna varit partiskhet och därtill i flera fall en märklig osaklighet" [Bergström 1977 sid 156].

Ekonomen som teoribildare

Självklart måste ekonomens viktigaste roll vara som nydanare av ekonomiska teorier. Här tycker jag att Dunlop varit alltför snabb att kritisera sina kollegor. "Den makroekonomiska analysens traditionella verktyg ... passar inte i en värld med en allestädes närvarande och

dominerande statsmakt." Visst brister det i den sedvanliga IS-LM-modellens förmåga att illustrera en värld, vari marknadsimperfectioner och ingrepp i marknadsmekanismen (prisstopp, lånestopp med mycket mera) blivit en regel snarare än ett undantag. Men jag vill hänvisa bla till den utveckling av teorier för ekonomier utanför jämvikt ("disequilibrium theory") som nu börjar att skjuta fart (se tex Barro och Grossman [1971]).

Även teorier för beslutsfattande tar i allt större utsträckning upp en ny syn på ekonomins sätt att fungera med stora byråkratiskt styrda företag och förvaltningar. Årets Nobelpristagare Simon har varit en av banbrytarna på denna väg. I Sverige är väl Ingemar Ståhl det bästa exemplet (se Ståhl [1977]).

Liknande gliringar finns även i Dunlops punkt 1 och 4. Inte kan man väl nuförtiden anklaga ekonomerna för att bara ta hänsyn till inhemska frågor? Man kan ifrågasätta om den inhemska ekonomins anknytning till den internationella är korrekt genomförd i alla modeller. Tex torde monetaristernas syn på hur inflationen sprids mellan länderna vara väl förenklad. Men visst finns viljan att se det internationella perspektivet. På samma sätt tycker jag att ekonomerna alltmer inser bristerna med att operera med alltför stora heterogena aggregat (Dunlop's punkt 1). Uppdelningen av varumarknaden i "tradeables" och "non-tradeables", uppdelningen av kapitalvaror (maskiner) med årgångskriterier för effektivitet samt uppdelningen av arbetsmarknaden i "A- och B-lag" är uppenbara exempel på hur den modernare ekonomiska teorin redan sökt möta kritik av det slag som Dunlop för till torgs.

Ekonomen som rådgivare kontra institutionerna

Dunlop har i sin punkt 2 hävdad att ekonomen för att kunna vara effektiv i sin roll som rådgivare även måste ha god

kunskap om hur den institutionella ramen ser ut. Härom är väl alla ense, men frågan är hur stor hänsyn som skall tas till den existerande strukturen. Låt mig konkretisera.

Såväl Johan Myhrman som jag själv har i olika sammanhang sökt att visa på hur penningpolitiken i Sverige skulle kunna göras mer effektiv. Myhrman har därvid – senast på bankmötet 1978 – i högre grad bortsett från institutionella restriktioner än vad jag har gjort och därmed visat på vad penningpolitiken skulle kunna åstadkomma i en idealiserad värld. Själv har jag – senast i *Ekonomisk revy* nr 9/1978 [Lybeck 1978] – visat på några möjligheter att förbättra penningpolitikens effektivitet med endast smärre förändringar i den givna institutionella ramen.

Båda typerna av råd behövs enligt min mening. Ekonomerna måste kunna komma med råd som i olika hög grad tar hänsyn till institutionalia. Att bortse från institutionella restriktioner är att visa på vart ekonomin bör utvecklas på längre sikt, medan den andra typen av råd indikerar vad som kan åstadkommas utan alltför stora ingrepp i systemet.

Ekonomen och de politiska realiteterna

Dunlop har slutligen hävdat att "det grundläggande synsättet måste i viss mån vara såväl *politiskt* som *ekonomiskt*, om det skall vara värt att tas på allvar" (punkt 3) och "förmågan att skapa samförstånd är avgörande för den ekonomiska politiken, kanske ännu viktigare än analytisk förmåga" (punkt 5).

På dessa punkter delar jag inte helt Dunlops åsikt. Enligt min mening bör ekonomen framlägga ett *ekonomiskt* grundat förslag i första hand, men därefter medverka till att förslaget förändras

så att även politiska realiteter beaktas. Men att det senare medför någon sorts "secondbest"-lösning måste hela tiden stå klart. Låt mig illustrera.

Från och med hösten 1976 kom allt fler ekonomer med rekommendationen att arbetsgivaravgifterna borde sänkas för att återställa Sveriges internationella konkurrenskraft (Nabseth, Faxén, Ettlén, m fl). Den springande frågan var dock: skulle avgifterna sänkas endast för industrin eller för hela det privata näringslivet eller även för kommunerna? De ekonomiska sakskaalen angav att avgifterna borde sänkas endast för industrin. Härigenom skulle via prissänkningar industrins konkurrenskraft förstärkas, samtidigt som påfrestningarna på statsbudgeten blev så små som möjligt. Det stod emellertid snart klart att i synnerhet centerpartisterna i riksdagen aldrig skulle kunna gå med på att kommunerna hölls utanför avgiftssänkningen. I detta läge måste självklart en ekonom söka se hur ett vettigt förslag skulle kunna utformas, som beaktade dessa politiska realiteter.

Referenser

- Barro, R J och Grossman, H I, [1971], "A General Disequilibrium Model of Income and Employment", *American Economic Review*, March
- Bergstrom, V, [1977], "Nationalekonomerna och arbetarörelsen", i J Herin och L Werin, red, *Ekonomisk debatt och ekonomisk politik*, Stockholm
- Friedman, M, [1968], "The Role of Monetary Policy", *American Economic Review*, March
- Lybeck, J A., [1978], *Konjunkturer och svensk ekonomisk politik*, Stockholm
- [1978], "Skulle Sverige kunna bedriva penningpolitik?", *Ekonomisk revy*, nr 9
- Modigliani, F, [1977], "The Monetarist Controversy or Should We Forsake Stabilization Policies?", *American Economic Review*, February
- Ståhl, I, [1977], "En ekonomisk teori för blandekonomin", i E Dahmén m fl, red, *Erfarenheter av blandekonomin*, Stockholm